

Var bor terminologen? Terminologins plats i en stor organisation

Carl Strömbäck

I denna artikel kommer jag att resonera om hur förutsättningarna för terminologiarbete i en stor organisation påverkas av var i organisationen terminologen är placerad. Jag talar utifrån mina erfarenheter från Socialstyrelsen, där jag arbetar sedan 2014, och Arbetsförmedlingen, där jag arbetade i tolv månader under 2022–2023. Jag kommer framför allt att diskutera skillnaden i förutsättningar mellan kommunikationsavdelningen och övriga organisationen i stort.

Bakgrund

Arbetsförmedlingen startade 2022 en satsning på terminologiarbete. Man upphandlade ett termbanksverktyg och anställde mig som terminolog. Satsningen kom från kommunikationsavdelningen och sågs som en del av ett utökat språkarbete. Tanken var att termbanken skulle vara navet för myndighetens språkstöd. Den skulle inte bara innehålla definitioner och termer (på flera språk) utan även klarspråksrekommendationer och mer allmän information om det begrepp man slagit upp. Därmed blev kommunikationsavdelningen min organisatoriska hemvist.

På Socialstyrelsen har man arbetat med terminologi sedan millennieskiftet, och termbanken har funnits sedan 2003. Under dessa år har sättet myndigheten hanterat terminologifrågan ändrats något, och terminologerna har varit placerade på olika avdelningar under åren. Men aldrig på kommunikationsavdelningen. Terminologi har inte främst setts som en språkfråga, utan snarare som en fråga om informationsstrukturering. På detta område har myndigheten också annan verksamhet som riktar sig till kommuner och regioner, framför allt klassifikationer för sjukvården, och terminologiarbetet har organisatoriskt hållits nära dessa.

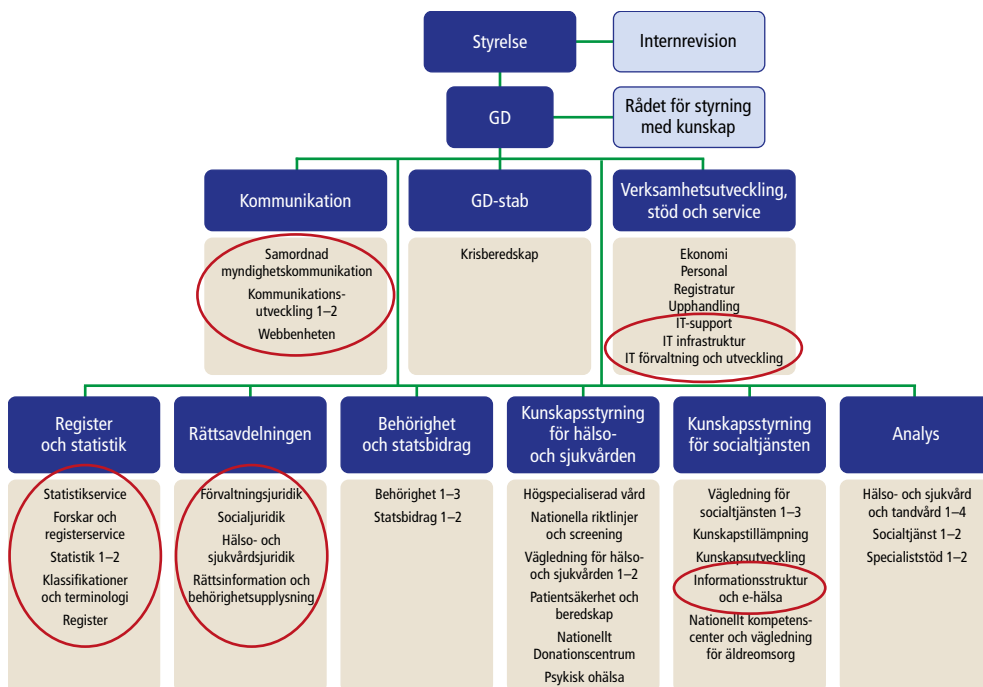
Terminologiarbete sker alltid

Min utgångspunkt för det här föredraget är att terminologiarbete alltid sker. Med det menar jag två saker:

1. En organisation har alltid en terminologipolicy. Om den inte har en terminologipolicy, då är detta dess terminologipolicy.

- Om en organisation inte arbetar strukturerat med terminologi kommer enskilda medarbetare att göra jobbet själva, på eget initiativ och inom ramen för sitt huvudsakliga arbete. Det kan bestå i att skapa ordlistor för sitt verksamhetsområde, att kategorisera och ordna information, eller bara att förhålla sig till terminologiska frågor när man producerar text. Allt detta är en form av terminologiarbete, och det görs även om det inte kallas terminologiarbete.

Den sista poängen framgår tydligare om vi tittar på organisationsscheman för Socialstyrelsen (figur 1) respektive Arbetsförmedlingen (figur 2). Jag har ringat in de organisatoriska enheter där jag själv konstaterat att det bedrivs terminologiarbete i någon form.

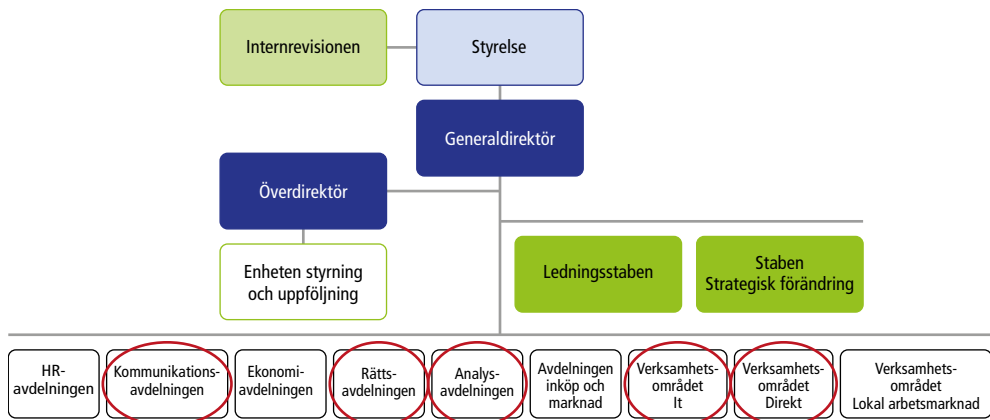
Figur 1. Socialstyrelsens organisationsschema.

De avdelningar eller enheter där det bedrivs terminologiarbete är:

- Kommunikationsavdelningen, där man arbetar med terminologi som en språkfråga.
- It-enheterna, där man strukturerar informationen i olika system.

3. Avdelningen för register och statistik, där man tar fram statistiska definitioner och kategorier för inrapportering till Socialstyrelsens register.
4. Rättsavdelningen, där man tar fram legaldefinitioner när man utfärdar föreskrifter.
5. Enheten för informationsstruktur och e-hälsa, där man stödjer informationsstrukturering ute i regioner och kommuner, till exempel genom att ta fram begrepps- och informationsmodeller.

Socialstyrelsens terminologer var tidigare placerade på rättsavdelningen, sedan på avdelningen för register och statistik. Från oktober 2023 är de placerade på en ny avdelning: avdelningen för utveckling av hälso- och sjukvård på systemnivå.

Figur 2. Arbetsförmedlingens organisationsschema.

På Arbetsförmedlingen bedrivs terminologiarbete på följande avdelningar (se markeringarna i figur 2):

1. Kommunikationsavdelningen, som på Socialstyrelsen. Här var jag alltså placerad.
2. Rättsavdelningen, som på Socialstyrelsen.
3. Analysavdelningen, där man arbetar med statistik och där terminologi då blir aktuellt på samma sätt som på Socialstyrelsens avdelning för register och statistik.
4. Verksamhetsområdet it, som it-enheterna på Socialstyrelsen. Här genomförde man också under min tid ett maskinöversättningsprojekt där terminologi förstås var en viktig del.

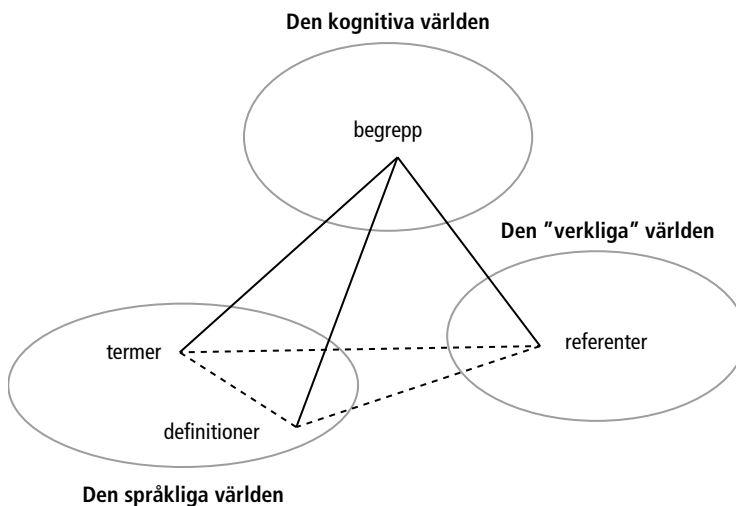
5. Verksamhetsområde direkt, där medarbetarna som har kontakt med myndighetens kunder är placerade. Här blir terminologi aktuellt som en klarspråksfråga.

Man skulle säkerligen kunna göra ännu fler markeringar i dessa två bilder. Poängen är framför allt att illustrera att terminologiarbete försiggår i många olika delar av en organisation, vilket betyder att det finns många potentiella placeringar för en terminolog.

Var terminologen hamnar i en organisation avgörs till stor del av praktiska omständigheter. Om det finns en enskild medarbetare som är särskilt drivande i att starta terminologiarbete i organisationen verkar det för att terminologen hamnar på samma avdelning. Om en viss avdelning har utrymme i budgeten kan det bli där terminologen hamnar. En grundläggande fråga som också blir relevant är om man ser terminologi som en språkfråga eller inte.

Är terminologi en språkfråga?

Begreppstetraedern kompletteras ibland med en beskrivning av vilken "värld" dess olika hörn hör till (se figur 3).

Figur 3. Begreppstetraedern och de olika världarna.

På ett sätt är terminologi en språkfråga: Resultatet av terminologiarbete finns i den språkliga världen. Rekommenderade termer och definitioner är en resurs som används i kommunikationssituationer.

På ett annat sätt är det inte en språkfråga: Själva begreppsutredningen

handlar inte om språk, utan om att kategorisera verkligheten och utforska kontaktytan mellan den verkliga världen och den kognitiva. Den språkliga aspekten blir (i idealfallet) relevant först i slutet av arbetet, när vi ska formulera definitionen och slå fast vilken term vi ska rekommendera.

Terminologen har en viktig roll i att sammankoppla dessa världar, och att samarbeta med medarbetare som inte har samma helhetsblick. Terminologiska frågor lyfts ofta som språkfrågor: ”Ska det heta så eller så?” eller ”Vad betyder det här ordet?” Diskussionen börjar då i den språkliga världen, och en av terminologens uppgifter blir att försöka förflytta diskussionen till att först handla om referenter, begrepp och kännetecken. Detta kan bli svårare om terminologi i första hand ses som en språkfråga av övriga deltagare i diskussionen, eller i organisationen i stort.

Den omvända situationen kan uppstå när medarbetare som varken är terminologer eller kommunikatörer utför terminologiarbete (som då många gånger kallas något annat). Det går ofta bra att kategorisera och strukturera information, men termen kan ha förbättringspotential. Ibland är ”termen” bara en kod, eftersom man inte har tänkt att den ska användas i kommunikation mellan människor.

Var terminologen än är placerad gäller det alltså att sammanföra olika synsätt hos olika medarbetare.

Svårt att nå in, lätt att nå ut

Mina erfarenheter av att vara placerad på kommunikationsavdelningen kan sammanfattas med att det blir svårare att nå in men lättare att nå ut.

I stora organisationer känner inte alla medarbetare till de olika specialistroller som finns, och en viktig uppgift för terminologen blir att sprida kännedom om sig själv. Som terminolog är man beroende av att komma in i de arbetsprocesser som rör organisationens kärnverksamhet för att hämta in kunskap, kartlägga behov och förstås påverka språkbruket. Dessa processer hör sällan hemma på kommunikationsavdelningen, och den organisatoriska gränsen gör att det krävs lite mer ansträngning – från terminolog, chef eller medarbetare – för att terminologen ska få plats. Det blir svårare för terminologen att nå in där den behövs. Denna utmaning finns visserligen i någon utsträckning på alla avdelningar – var man än sitter är man ju bara på ett ställe – men den blir större på en stöдавdelning som kommunikationsavdelningen.

När man väl har en terminologisk rekommendation på plats finns det däremot fördelar med att vara placerad på kommunikationsavdelningen. Kommunikationsavdelningen är ofta den sista kontrollinstansen för extern kommunikation. Det är typiskt kommunikationsavdelningen som har ansvar för

myndighetens språk, och den blir därmed en auktoritet i terminologifrågor. Det blir därför lättare för terminologen att nå ut. Man kan tänka sig att liknande fördelar finns på andra avdelningar. Både juridiska texter och tekniska system är normerande för språket i en organisation, så rättsavdelningen och it-avdelningen är två avdelningar som kan tänkas ge goda möjligheter att få genomslag för terminologiska rekommendationer.

Slutsats: "Det beror på"

Den otillfredsställande slutsats jag kommit till är att svaret på frågan om var terminologen ska bo är: "Det beror på". Förutsättningarna för ett bra terminologiarbete beror till stor del på informella maktstrukturer och personberoenden, och varierar mellan organisationer och över tid.

Några faktorer som påverkar svaret är:

- **Organisationskultur.** Om det finns en tradition av samarbete i organisationen blir det lättare för terminologen att nå in i de arbetsprocesser den vill delta i.
- **Organisationens storlek.** I en mindre organisation är det lättare för terminologen att göra sig känd bland medarbetarna, och medarbetarna är sannolikt mer vana vid samarbete över avdelningsgränserna.
- **Status hos terminologiverksamheten.** I en organisation där terminologiskt arbete är känt och uppskattat är det lättare att hitta samarbeten. Till exempel behövde vi marknadsföra värdet av terminologiarbete mer på Arbetsförmedlingen, där det var en nysatsning, än på Socialstyrelsen där termbanken varit etablerad i decennier.
- **Status hos språkverksamheten.** Ju högre status frågor om kommunikation och klarspråk har, desto mer inflytande har kommunikationsavdelningen. Och desto mindre blir nackdelarna med att som terminolog vara placerad där.
- **Målgruppen för de terminologiska rekommendationerna.** Om det finns en stor extern målgrupp växer fördelarna med att sitta på kommunikationsavdelningen. Om målgruppen främst är medarbetare inom samma organisation behövs inte samma kommunikationsinsats för att nå ut, och fördelarna med placering på kommunikationsavdelningen blir inte lika stora.

Dessa faktorer samspelar med varandra, och avgör tillsammans var terminologen bor bäst.

Summary

This article is about how the conditions for terminology work in a large organisation are affected by where in the organisation the terminologist is placed. I draw on my experiences from working in two large Swedish government agencies, and compare the difference between placement in the communications department and the rest of the organisation in general.

I argue that terminology work in some form takes place all the time, and in several parts of an organisation. Where the terminologist is placed depends largely on practical circumstances, but also on whether or not terminology is seen as a question of language.

My conclusion is that a placement in the communications department makes it easier to reach out with terminological recommendations, but more difficult to access the collaborations that will form the basis for such recommendations. What is most appropriate in each case depends on many different factors, such as organisational culture, status structures and informal dependencies.

Referenser

Arbetsförmedlingen [webbplats] 2023. *Så är vi organiserade*. Hämtat 20/5 2023: <https://arbetsformedlingen.se/om-oss/var-verksamhet/organisation>

Socialstyrelsen [webbplats] 2023. *Socialstyrelsens organisation*. Hämtat 20/5 2023: <https://www.socialstyrelsen.se/om-socialstyrelsen/det-har-ar-socialstyrelsen/>

Författare

Carl Strömbäck är språkvetare och arbetar som terminolog på Socialstyrelsen sedan 2014.

Nyckelord

terminologiarbete, myndighet, organisation

Bibliografiske oplysninger

Strömbäck, Carl, 2024: Var bor terminologen? Terminologins plats i en stor organisation. I: Kirsten Lindø Dolberg-Møller (red.): *Sprog i Norden 2024*, s. 247-254.

<https://tidsskrift.dk/sin/issue/archive>

© Forfatterne, Nordterm og Netværket for sprognævnene i Norden
